

Asia: VN/4330/2018

Suullisen todistelun vastaanottaminen tallenteelta. Videotallennustyöryhmän mietintö

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Työryhmän mietinnön mukaan ehdotuksen tavoitteena on muun ohessa parantaa näytön arvioinnin oikeellisuutta muutoksenhaussa, tehostaa muutoksenhakumenettelyä sekä vähentää muutoksenhausta asianosaisille ja todistajille aiheutuvia kustannuksia ja muuta haittaa. Lisäksi on tarkoitus vahvistaa hovioikeuden roolia käräjäoikeuden oikeellisuutta kontrolloivana tuomioistuimena siirtämällä oikeudenkäynnin painopistettä entistä enemmän käräjäoikeuteen. Samalla edistettäisiin tietotekniikan hyödyntämistä oikeudenkäyntimenettelyssä.

Yleisten tuomioistuinten lainkäytön painopiste on käräjäoikeuksissa. On lähtökohtaisesti perusteltua, että tätä vahvistetaan ja hovioikeuden kontrollitehtävää tarkistaa käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuus korostetaan. Mietinnössä ehdotetut muutokset ovat eräs ratkaisu tämän toteuttamiseksi. Sekä yleisellä periaatteellisella tasolla että käräjäoikeustyön käytännön kannalta ehdotetut muutokset ovat osin ongelmallisia. Näistä tyydytään tässä nostamaan esille seuraavat. Samalla edelleen todettakoon, että tämä ei tarkoita, etteivätkö ehdotuksen keskeiset tavoitteet sinänsä ole kannatettavia, päinvastoin, ne ovat tärkeitä.

Uudistus johtaa oikeudenkäynneissä hyvin keskeisen välittömyysperiaatteen kaventumiseen. Tätä voidaan perustella mietinnössä esitetyin tavoin (muun ohessa aikaisemmin käräjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun lähtökohtaisesti parempi luotettavuus havaittujen tapahtumainkulkujen ja mahdollisen todistajan tai muun kuultava painostamisen tai manipuloinnin suhteen). Hovioikeus voisi myös ottaa vastaan suullista henkilötodistelua rajatuista seikoista. Kuitenkin on todettava, että välittömyysperiaatetta koskeva mietinnön osa on kirjoitettu kovin kevyellä otteella. Jo lähdeviitteet ovat niukat. Kaiken kaikkiaan mietintö vaikuttaa kirjoitetun tavanomaista enemmän painottaen haluttua lopputulosta.

On selvää, että hyvä materiaallinen prosessinjohto istunnoissa sekä hyvä jutun valmistelu ja hallinnointi ovat osaltaan keskeisiä asioita tuomarin työssä. Valtaosa tuomareista tämän osaa ja niin menettelee. Myös suurtenkin rikosasioiden pääkäsittelyt ovat jo nyt kulultaan pääosin selkeitä ja jäsennehtyjä, päinvastoin kun mietinnöstä voisi päätellä. Selvää on, että aina on parannettavaa ja koulutukseen panostetaan. On korostettava, että myös syyttäjien ja erityisesti avustajien prosessioikeudellisen osaamisen koulutukseen tulee panostaa. Tässä kohdassa ehdotettu lainsäädäntömuutos ”jäsentelystä” ei itsessään paranna tai huononna vallitsevaa käytäntöä.

Onko indeksointi tarpeen? Loppujen lopuksi vain melko harvoista käräjäoikeuden ratkaisuista valitetaan ja niissäkin monissa vain osasta käräjäoikeuden tuomiota eikä niissäkään aina näytöstä. Lisäksi jatkokäsittelylupamenettely toimii hyvin. Käräjäoikeuksien tuomari- ja käräjäsihteeriresursseja vahvistamalla lupamenettelyä voidaan edelleen terävöittää ja hovioikeuksien asiallisesti ratkaistavien asioiden määrää vähentää kenenkään oikeusturvaa vaarantamatta. Joka tapauksessa indeksointi on järkevintä keskittää hovioikeuksiin (esittelijän tehtäväksi viimeistään valmisteluistunnossa) ja kaikissa tapauksissa se on rajoitettava vain niihin asioihin, joissa siitä on aidosti hyötyä. Turhaa työtä ei pidä teettää kenelläkään. Mikäli indeksointi säädettäisiin (!) käräjäoikeuksien tehtäväksi niin se ei saa johtaa siihen, että työn tekevät käytännössä tuomarit. Myös käräjäoikeuden käräjänotaareille indeksointien tekeminen olisi kovin kaukana siitä mitä tuomioistuinharjoittelulla tavoitellaan. Kysymys on myös heidän tarkoituksenmukaisesta ajankäytöstään. Käräjänotaareiden rekrytointi ”indeksointia varten” ei ole perusteltua (edes lisärekrytoinneilla). Mikäli indeksointi käräjäoikeuksien tehtäväksi kuitenkin säädetään, on niille turvattava toimiva ja muutenkin asianmukainen tekniikka sekä annettava riittävä määrä käräjäsihteerien vakansseja ja resurssit heidän kouluttamiseensa tähän työhön.

Se seikka, että oikeutta saada kopiota käräjäoikeudessa tehdystä kuva- ja äänitallenteesta on tarkoitus rajata ehdotetulla tavalla on perusteltua (yksityisyyden suoja). Tämä ei ole kovin merkittävä ongelma esimerkiksi oikeudenkäyntien lähtökohtaisen julkisuus- ja avoimuusperiaatteen kanssa. Kuten nyt, niin myös jatkossa kaikilla on oikeus saada kopio (julkisesta) tallenteesta äänen osalta. Lisäksi oikeudenkäynnit ovat lähes aina täysin julkisia ja kuka tahansa voi tulla seuraamaan niitä.

Ehdotus kuvantamislaitteiden pois ottamisesta turvatarkastuksessa henkilöltä, joka on tulossa katsomaan kuva- ja äänitallennetta, on ongelmallinen muun ohessa perustuslaissa turvattu henkilökohtaisen integriteetin suojaamisen kannalta. Se olisi käräjäoikeuksille myös käytännöllinen työnteollinen haaste ja resurssiongelma. Ainoa käytännössä toimiva ratkaisu tähän on, että järjestetään valvottu tila, jossa havaittuun väärinkäytökseen voidaan puuttua (esim. riittävästi resursoidun henkilökunnan puolesta seurattava ja myös tallentava videovalvonta). Kiellosta tallentaa kuvaa olisi viestittävä selkeästi samoin kuin tapahtuvasta valvonnasta.

Toteutuessaan ehdotetulla tavalla uudistus aiheuttaisi, osaksi vuosittain toistuvat ja varmasti kasvavat, erittäin suuret kustannukset. Hyvällä syyllä voidaan kysyä onko panos ja tuotos oikeassa suhteessa? On vielä syytä perusteellisesti arvioida riittäisikö nykyisestä teknisesti parannettu äänitallennus ajamaan saman asian kuin ehdotettu kuva- ja äänitallenne. Tältä osin voidaan

huomiota kiinnittää esimerkiksi ehdotuksessa (s.36) mainittuun KKO:n ennakkoratkaisuun 2013:96, joka koskee suullisen kertomuksen luotettavuuden ja uskottavuuden arvioimista. Perustuuko ratkaisu riittävän laajaan ja muuten hyvin tehtyihin tutkimuksiin on tosin oma kysymyksensä.

Mikäli uudistus toteutetaan ei sen kanssa ole syytä kiirehtiä. Hanke on toteutettava kaikilta osin huolellisesti ja rahamääräinen resurssointi turvattava pitävästi vuosiksi eteenpäin. Valitettavan usein on käynyt niin, että toteutetaan uudistus ja sitten rahat eivät siihen riitäkään, mistä on seurannut resurssoinnin leikkaamista (henkilöstövähennyksineen) muusta tuomioistuinten toiminnasta. Tällä kertaa niin ei saa tapahtua. Tehtiin uudistus käytännössä millä tavalla tahansa, myös henkilökunta tarvitsee riittävästi aikaa uuden opettelemiseen. Samalla voitaisiin korjata varmasti esille tulevia teknisiä ja muita ongelmia. Uudistus olisikin hyvä vaiheistaa vaikka hovioikeuspiireittäin.

Lopuksi voidaan todeta, että uudistus johtaisi oikeudenkäynnin, erityisesti henkilötodistelun vastaanottamisen, painopistettä aikaisempaakin enemmän kärjäoikeuksiin. Tämä on lähtökohtaisesti perusteltua. Tällöin on kuitenkin (kerrankin) turvattava kärjäoikeuksille riittävät henkilöresurssit ja toimivat järjestelmät. Resurssilisäysten olisi oltava niin merkittävät, että kärjäoikeus voisi käytännössä toimittaa istuntoja kolmen tuomarin kokoonpanossa. Nyt tähän ei läheskään aina ole mahdollisuutta, tuomareita ei ole tarpeeksi. Koska syyttäjät ja asianajat tietävät vallitsevan tilanteen, he vain harvoin tohtivat edes pyytää laajaa kokoonpanoa.

Nähtäväksi jää kuinka hyvin uudistus loppujen lopuksi edistäisi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista ja lisäisi varmuutta oikeudellisesti ja näytöllisesti oikeasta tuomioistuimen ratkaisusta. Osittain näin varmastikin tapahtuisi. Monelta osin välttämätöntä perustuslakivaliokunnan kannanottoa odotetaan mielenkiinnolla.

Almgrén Markku
Kymenlaakson kärjäoikeus